

תוכן עניינים

חלק עברי

א

חדשות האיגוד

עיונים מחקריים

במלאות מאה שנים לתחילת מפעלו של לוי גינצבורג
'אגדות היהודים'

3	פתח דבר: אגדה ופולקלור – מבחר היבטים על 'אגדות היהודים' ללוי גינצבורג בפרספקטיבה היסטורית וביקורתית	גלית חזן-רוקם
11	'אגדות היהודים' בעיני לוי גינצבורג ובעיני אחרים	דוד גולינקין
25	'אגדות היהודים': על מגעים תאולוגיים בין חכמי בבל ובין חכמי הנצרות בשלהי העת העתיקה – דגם ודוגמה	דניאל בויארין
35	גינצבורג, אבות הכנסייה ו'אגדות היהודים'	הלל ניומן
47	המהפכה השקטה: 'אגדות היהודים' ללוי גינצבורג וספרות הילקוטים העברית	יעקב אלבוים
57	ספרות עממית יהודית עתיקה: 'אגדות היהודים' וחקר הפולקלור בראשית המאה העשרים	גלית חזן-רוקם
77	האגדה על 'האגרות': עיונים מתוריים ב'אגדות היהודים'	איתמר גרינולד
103	ספרים וכתבי עת חדשים במדעי היהדות	רונאלה מרדלר
105	א. ביבליוגרפיות, קטלוגים, מפתחות ומילונים	
107	ב. כתבי יד – מהדורות מבוארות ומוערות	
	ג. כתבי עת	

122

ה. קובצי מאמרים, ספרי יובל וזיכרון

137

ה. מונוגרפיות

j*

חלק אנגלי

3*

חדשות האיגוד

פתח דבר

גלית חזן-רוקם

13*

אגדה ב"אחדות גבוהה יותר": כתב היד הגרמני של
'אגרות היהודים'

יוהנס זאבל

פתח דבר

אגדה ופולקלור – מבחר היבטים על 'אגדות היהודים' ללוי גינצבורג
בפרספקטיבה היסטורית וביקורתית

גלית חזן-רוקם

מאה השנים שעברו מאז החל לוי גינצבורג להוציא לאור את חיבורו הגדול 'אגדות היהודים' הן מאה שנים פוריות במיוחד בעיון הביקורתי, המחקרי והתרבותי על יצירתם האגדית של חז"ל. כמו חיים נחמן ביאליק, יש שדאו כיצירה זו את יצירת הספרות היפה (כמובן הסוגתי של המילה, הבלטריסטיקה), והיא תופסת במאה הזאת מקום נכבד הן במחקר ההיסטורי הן בהצבת השורשים ההיסטוריים של היצירה העברית העכשווית – ושני המפעלים הללו, 'ספר האגדה' של ביאליק ורבינצקי ו'אגדות היהודים' של גינצבורג, אחוזים זה בזה היטב היטב.

לא במקרה יוחדו שני מושבי מליאה ליובל מפעלו של גינצבורג במסגרת מושבי חטיבת הפולקלור של הקונגרס העולמי החמישה עשר של האיגוד העולמי למדעי היהדות שהתקיים באוניברסיטה העברית על הר הצופים בחודש מנחם אב תשס"ט. בראש מושב המליאה הראשון ישב אביגדור שנאן, ובדברי הפתיחה שלו הוא כלל את תרגום שירו של פרידריך שילר המופיע בשער הכרך הראשון של 'אגדות היהודים'.¹ במושב זה הרצו רוד גולינקין, דניאל בוירין והלל ניומן. בראש מושב המליאה השני ישב מנחם הירשמן, אף הוא מיוזמי וממארגני האירוע,² והרצו בו יעקב אלבוים, גלית חזן-רוקם ויעקב כדורי (קוגל), אשר סיכם את שני המושבים.

כדי לתת ביד הקוראים את תמונת רוחב יריעתו המחקרית של מפעל הענק של גינצבורג ואת השתקפותו במחקר בן זמננו בעת הזאת, כונסו כאן תחת קורת הגג של כתב העת 'מדעי היהדות' חמישה מאמרים שהוצגו בקונגרס, ושני מאמרים נוספים הדנים גם הם במפעלו של גינצבורג. כל מחברי המאמרים התייחסו לשורש הפולקלוריסטי

1 ל' גינצבורג, אגדות היהודים², עם מבואות ומפתח שמות ועניינים, ירושלים תשס"ט. תרגומו של שנאן מופיע בדברי ההקדמה שם, בעמ' כ. תרגום נוסף לשיר מופיע במאמרי בכרך זה. המושב נצפה

בשישה בדצמבר 2010 באתר <http://multimedia.huji.ac.il/video/congress/09/15.html>

2 המושב נצפה בשישה בדצמבר 2010 באתר <http://multimedia.huji.ac.il/video/congress/09/16.html>

של 'אגדות היהודים' וקבעו לפי נקודות המוצא המגוונות שלהם את נקודות הייחוד, החזק והחולשה של החיבור, בידע האקדמי ובוהות המקצועית של מחולליו כחוקר פולקלור. המגוון המקצועי של המחברים המיוצגים כאן מבטיח מגוון היבטים נוספים – היסטוריים, פילולוגיים, הגותיים ומתודיים – על 'אגדות היהודים'.

דוד גולינקין, שפעילותו הביאה להדפסת המהדורה העברית החדשה של מכון שכטר, הציג בהרצאתו את חיבורו של גינצבורג על רקע מהלך חייו ומסלולו האקדמי של המחבר. במאמרו גולינקין מציג את הגלגולים הביוגרפיים שהובילו לעשיית המפעל ואת הנסיבות המורכבות שהקיפוהו ונבעו ממנו. גולינקין פורס הצגה נרחבת של התקבלות 'אגדות היהודים', דברי השבח וההתפעלות, וכן דברי הביקורת שהופנו כלפי החיבור, ומוסיף עליהם דעות והרהורים שגינצבורג עצמו כתב על חיבור זה או מסר בעל פה למקורביו.

דניאל בויריין מסרטט במאמרו "אגדות היהודים": על מגעים תאולוגיים בין חכמי בבל ובין חכמי הנצרות בשלהי העת העתיקה: דגם ודוגמה' את ההקשר הרעיוני, התרבותי והעקרוני הרחב של מפעלו של גינצבורג האחוז בתפיסת התרבות היהודית לתקופותיה בהקשריה הבינ-תרבותיים. כמו כמה מן המרצים האחרים במושבם הללו, בויריין מציג את נקודת המוצא האידאולוגית של גינצבורג ברומנטיקה, וכך מתפרש אצלו 'אגדות היהודים' כניסיון להוכיח שהיהודים הם גוי בין הגויים, שכן יש להם ספרות עממית כמו לגויים האחרים. הנחה זו היא הבסיס לביקורתו של בויריין על המפעל. ראשית, הוא מפנה את תשומת הלב להשמטת הבסיס הפרשני של פסוקי המקרא מכינוס החומר הפרה-מקראי אצל גינצבורג. שנית, באמצע דגמים תאורטיים מתחום חקר הפולקלור העוסקים בהעברת מסורת ממקום למקום, ובראשם מושג האויקוטיפ. הוא מדגים את המסירה הבינ-תרבותית בין תרבות חז"ל לבין תרבויות שכנות באמצעות הסיפור התלמודי המפולפל על החכמים ה'שמנים' – שכבר עסק בו בפירוט מנקודות מבט אחרות בשניים מספריו³ – ומקבילתו ב'חיי הסופיסטים' לפילוסטרטוס. בויריין מתחבט בדבריו בין הקביעה שהייתה תרבות עילית משותפת ליהודי בבל ולשכניהם הנוצרים והאחרים (וכאן הוא נסמך על דברי ריצ'רד קלמין) ובין הביקורת שהוא מפנה כלפי ההבחנה שעשה לדעתו גינצבורג בין תרבות עממית לתרבות עילית. התחבטות זו מסתיימת במסקנה שאפשר שהתרבות התלמודית שומרת על תרבות עממית שעברה עידון, אם כי העידון המתבטא בסיפור התלמודי הישיר שעסק בו אינו רב, והוא אף ישיר ובוטה יותר ממקבילו היווני.

3 ד' בויריין, הבשר שברוח: שיח המיניות בתלמוד, הרגם ע' אופיר, תל-אביב תשנ"ט, עמ' 502; D. Boyarin, *Socrates and the Fat Rabbis*, Chicago 2009, pp. 178–182

CONTENTS

Essays Marking the Centenary of Louis Ginzberg's *The Legends of the Jews*

ENGLISH SECTION

World Union News		i*
Galit Hasan-Rokem	Preface: Legends and Folklore: Some Aspects of Louis Ginzberg's <i>The Legends of the Jews</i> in a Historical and Critical Perspective	3*
Johannes Sabel	Aggadah in "Higher Unity": The German Manuscript of <i>The Legends of the Jews</i>	13*

HEBREW SECTION

World Union News		8
Galit Hasan-Rokem	Preface	3
David Golinkin	<i>The Legends of the Jews</i> as Viewed by Louis Ginzberg and by Others	11
Daniel Boyarin	<i>The Legends of the Jews</i> : On Theological Contacts Between the Babylonian Rabbis and the Church Fathers in Late Antiquity - A Model and a Case Study	25
Hillel Newman	Ginzberg, the Church Fathers, and <i>The Legends of the Jews</i>	35

Jacob Elbaum	The Silent Revolution: <i>The Legends of the Jews</i> by Louis Ginzberg and the Genre of Midrashic Anthology	47
Galit Hasan-Rokem	Ancient Jewish Folk Literature: <i>The Legends of the Jews</i> and Folklore Research at the Beginning of the Twentieth Century	57
Ithamar Gruenwald	The Legend of <i>The Legends</i> : Methodological Observations Regarding <i>The Legends of the Jews</i>	77
Ronela Merdler	New Books and Periodicals in Jewish Studies	
	a. Bibliographies, Catalogues, Indices and Dictionaries	103
	b. Manuscripts and Annotated Critical Editions	105
	c. Journals	107
	d. Anthologies, Jubilee and Memorial Books	122
	e. Monographs	137

PREFACE: LEGENDS AND FOLKLORE –
SOME ASPECTS OF LOUIS GINZBERG'S
THE LEGENDS OF THE JEWS IN A HISTORICAL
AND CRITICAL PERSPECTIVE

Galit Hasan-Rokem

The century that has passed since Louis Ginzberg initiated the publication of his monumental work, *The Legends of the Jews* has been an especially productive one for the critical, scholarly, and cultural study of the aggadic texts of the rabbis of late antiquity. Like Haim Nahman Bialik, some have viewed those texts as part and parcel of Hebrew belletristic creativity, others as important historical sources. These texts certainly constitute an important point of reference and fountainhead for contemporary Hebrew literature – in no small measure due to both Bialik and Ravnitzki's *Sefer Ha-Aggadah*¹ and Ginzberg's *Legends of the Jews*.

It is no mere coincidence that the two plenary sessions devoted to the centennial of *Legends* at the Fifteenth Congress of the World Association of Jewish Studies in August 2009 took place in the Folklore Section of the Congress.² The first of the two sessions was chaired by Avigdor Shinan, one of the initiators of the celebratory sessions; in the course of his introductory remarks, he recited his Hebrew translation of the entire Friedrich Schiller poem whose final lines are the motto of the first volume of Ginzberg's *Legends of the Jews*.³ The papers in this session were delivered by David Golinkin,

- 1 H. N. Bialik and Y. H. Ravnitzki, *Sefer Ha-aggadah: Mivhar ha-agadot sheba-Talmud uva-midrashim* (Cracow: Y. Fisher, 1907–1910).
- 2 The video recording of the session may be viewed online at <http://multimedia.huji.ac.il/video/congress/09/15.html>. Accessed on December 6, 2010.
- 3 F. Schiller, "An die Freunde," (1803); quoted in L. Ginzberg, *Legends of the Jews* (7 vols; trans. H. Szold and P. Radin; Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1909–1938), 1:vii.

PREFACE

Daniel Boyarin, and Hillel Newman. Menahem Hirshman, another of the event's initiators, chaired the second session, where the papers were delivered by Jacob Elbaum and Galit Hasan-Rokem. The sessions concluded with the comments of Yaakov Kaduri (James Kugel).

In order to provide readers with the broadest possible view of both the extent of Ginzberg's colossal project and its repercussions in contemporary scholarship, we have brought together in the present volume of *Jewish Studies* five articles based on the papers delivered at the two sessions, along with two additional articles that also address Ginzberg's project. All of the authors have taken as their point of departure the academic expertise and professional identity of the author of the *Legends* as a folklore scholar. They have included discussions on the folkloristic underpinnings of *Legends of the Jews* and have pointed out, each according to her or his disciplinary framework, the uniqueness, strengths, and weaknesses of the project. The disciplinary variety among the authors of the present volume vouches for the diversity of the perspectives – historical, philological, philosophical, and methodological – represented here.

David Golinkin, who was active in the preparation of the 2009 Hebrew edition of the *Legends of the Jews* for the Schechter Institute in Jerusalem, set the stage for the Congress sessions with a presentation of Ginzberg's life story and academic career as the background and matrix for the project. In his article, Golinkin further elaborates on the biographical details and complexities that surrounded the work and were partly a result of it. In addition, he reviews the impressive reception of the *Legends*, which was heralded with much praise as well as some criticism; and he introduces some of Ginzberg's own reflections on the project, culled from written and oral sources.

In his article, "On Theological Contacts Between the Babylonian Rabbis and the Church Fathers in Late Antiquity: A Model and a Case Study," Daniel Boyarin draws the broad contours of the ideological, theological, and philosophical context of Ginzberg's project and situates it within his own vision of Judaism as embedded in multiple intercultural contexts. Like some of the other presenters in these sessions, Boyarin identifies Ginzberg's ideological roots in Romanticism; he interprets *Legends of the Jews* as an attempt to prove that Jews are a "people among peoples," since they have folk literature like